

فرشته موسوی*

معرفی ابزارهای سنجش مستمر

پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات
قسمت دوم

اشاره

در شماره ی قبل گفتیم که ارزشیابی پایانی نشان می دهد که یادگیرنده «چه» چیزی را فرا گرفته است، درحالی که ارزشیابی فرایندی نشان می دهد که یادگیرنده «چگونه» مطلبی را یاد گرفته است. به عبارت دیگر، چگونه یاد گرفتن به مراتب مهم تر از چه یاد گرفتن است. هدف ارزشیابی مستمر، شناسایی نکات قوت و ضعف برنامه به منظور تسهیل شرایط یادگیری و نیز تقویت اعتماد به نفس دانش آموزان به منظور توسعه ی مهارت ها و تثبیت آموخته های فراگیران است. ارزشیابی فرایندی در جریان آموزش

و با استفاده از طیف وسیعی از ابزارهای ارزشیابی، به منظور تعیین میزان دستیابی به هدف های ویژه ی هر بخش از محتوا انجام می شود.

باید توجه داشت، قبل از تهیه ی هر نوع سؤال برای سنجش آموخته های دانش آموزان، باید هدف های یادگیری را از محتوای مورد آموزش استخراج، و آن را در سه حیطه به شرح زیر طبقه بندی کرد:

۱. حیطه ی دانش
۲. حیطه ی نگرش

۳. حیطه‌ی مهارت

در سنجش مستمر (برخلاف ارزشیابی پایانی که روی دانش یاد گرفته شده تأکید می‌کند)، بیش‌ترین تأکید روی علاقه‌ها و توانایی‌های دانش‌آموزان است. بنابراین، سوالات تهیه شده مبتنی بر هدف‌های نگرشی و مهارتی هستند.

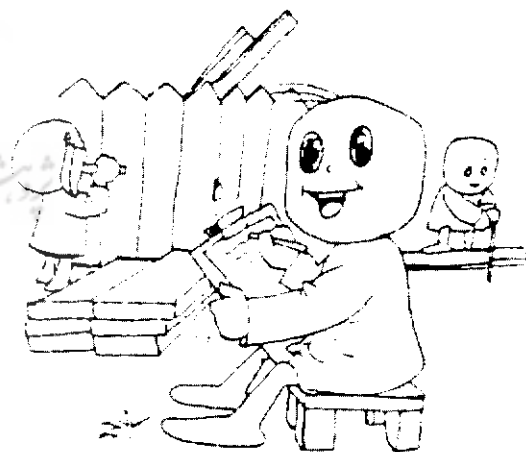
ابزارهای سنجش مستمر در حیطه‌ی نگرشی

منظور از حیطه‌ی عاطفی اطمینان از علاقه‌ی دانش‌آموزان برای انجام فعالیت‌ها و شناخت گرایش‌های آنان در شرایط معین است. علاقه عبارت است از ترجیح یک فعالیت به بقیه‌ی فعالیت‌ها. به عبارت دیگر، علاقه شامل انتخاب و درجه‌بندی فعالیت‌ی در راستای دوست داشتن یا دوست نداشتن است. معمول‌ترین ابزار سنجش علاقه‌های دانش‌آموزان فهرست وارس

مشاهده‌ی رفتار است.

این فهرست وارس شامل فهرستی از اعمال و خصوصیات مطلوب دانش‌آموز است که به دو صورت: باز و بسته تهیه می‌شود. در فهرست وارس نوع بسته، رفتارهای دانش‌آموز از قبل تعیین شده است. کار معلم این است که در لحظه‌های متفاوت مشاهده، ظهور یافتن یا ظهور نیافتن رفتار را یادداشت کند. فهرست وارس زیر نمونه‌ای از رفتارهای عاطفی دانش‌آموزان را در انجام آزمایش نشان می‌دهد:

اعضای گروه				ریز نمره	رفتار
					۱. در آزمایشگاه نظم را رعایت می‌کند.
					۲. به خوبی و با دقت نحوه‌ی انجام آزمایش را مشاهده می‌کند.
					۳. از وسایل آزمایشگاه به نحو درست استفاده می‌کند.
					۴. در استفاده از وسایل احتیاط می‌کند.

اما در فهرست وارس باز، رفتارهای مورد مشاهده از قبل تعیین نشده‌اند. معلم در هر لحظه از مشاهده، رفتارهای ظاهر شده از طرف آزمودنی را صرف نظر از این که چه باشند، یادداشت می‌کند. یکی از مشکلات اساسی روش‌های سنجش هدف‌های عاطفی این است که باید موقعیت‌هایی را به وجود آورند که در آن‌ها، آزمون‌شونده رفتارهای عاطفی مورد علاقه‌ی خود را بروز دهد. بنابراین، اگر دانش‌آموز احساس کند، نتایج سنجش عاطفی همانند آزمون‌های توانایی، برای نمره دادن و قضاوت درباره‌ی او به کار خواهد رفت، احتمال زیادی دارد که رفتار واقعی را از خود نشان ندهد. به عبارت دیگر، در این نوع سنجش معلم

برای گزارش رفتار دانش‌آموز از فهرست واریسی استفاده می‌شود.

باید نتایج مشاهدات خود را به طور محرمانه ثبت کند.

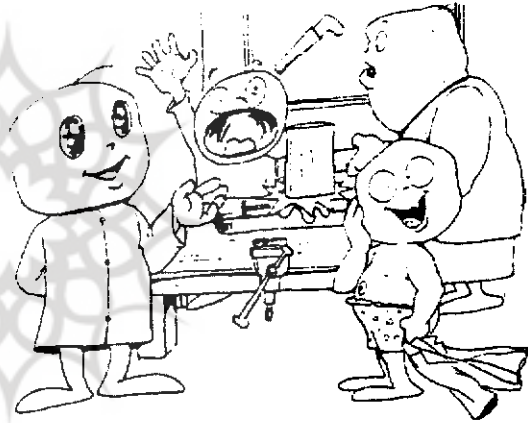
بررسی دقیق پاسخ های دانش آموزان آمادگی کامل را از هر نظر داشته باشید.

ابزارهای سنجش مستمر در حیطه ی مهارتی

پیشرفت های چشمگیر روان شناسی و تأثیر آن بر جریان آموزش و پرورش، از جمله دلایل تأکید بر آزمون های مهارتی در سال های اخیر است. این دسته از آزمون ها، به همراه آزمون های کتبی می توانند، معلمان را در سنجش بهتر میزان توفیق یادگیرندگان در رسیدن به هدف های متنوع تحصیلی یاری دهند. معمول ترین این آزمون ها عبارتند از:

۲. پوشه کار یا Port Folio

این پوشه های بزرگ در جایی از کلاس قرار می گیرند که همه ی دانش آموزان به آن دسترسی داشته باشند. در این روش، دانش آموز برای نشان دادن توانایی (نه ناتوانی) و پیشرفت کار خود، مواردی از جریان فعالیت هایش را در طول سال تحصیلی (مانند مقاله، تحقیق، نقاشی، نمودار، داستان، نمایش، آزمایش، پروژه ی تحصیلی، و...) را که در ارتباط با موضوع خاصی هستند، بدون هیچ نوع اجباری از سوی معلم و صرفاً با انگیزه ی شخصی، در داخل پوشه قرار می دهد. این روش بر موفقیت کلی دانش آموز تأکید دارد و او می تواند تا پایان سال تحصیلی، پوشه ی کار خود را کنترل کند و کارهای ضعیف خود را پس از بهبود، مجدداً به پوشه بیفزاید. این نوع خودارزشیابی، در پیشرفت یادگیری بسیار مؤثر است. معلم نیز در پایان، محتوای پوشه های دانش آموزان را که لزوماً شباهتی هم به یکدیگر ندارند، ارزشیابی می کند.

۳. آزمایش

هر آزمایش دارای پنج مرحله است: ساختن فرضیه یا سؤال، طراحی و اجرای آزمایش، گزارش، و نتیجه گیری. بنابراین، معلم باید به هر یک از مراحل انجام آزمایش توجه داشته باشد و نمره ی مربوط به این ابزار را به پنج قسمت تقسیم کند و صرفاً به نتیجه ی پایانی، نمره ای اختصاص ندهد. در آزمایش، از مهارت های تخمین زدن، اندازه گیری، و به کارگیری حقایق و مفاهیم علمی استفاده می شود.

از چه روش هایی می توانم برای سنجش مهارت دانش آموزانم استفاده کنم؟ آزمون کتبی، آزمون مناسبی برای این کار نیست؟

۴. خودارزشیابی

معمولاً دانش آموزان به صورت گروهی روی پروژه های داخلی یا خارج از کلاس کار می کنند. در جریان خودارزشیابی، دانش آموز می تواند، به این سؤالات پاسخ دهد که: چه تعدادی از اعضای گروه به طور فعال کار می کنند؟ چه قدر خودش توانسته به طور مؤثر وظایفش را انجام دهد؟ و چه قدر نقش مؤثری در گروه داشته است؟

۱. سؤالات تشریحی

در این دسته از سؤالات، هیچ گونه محدودیتی برای آزمون شونده منظور نمی شود. او عملاً آزاد است تا هر طور که مایل باشد، پاسخ خود را بیوراند و سازمان دهد. آزمون شونده در پاسخ دادن به این نوع سؤال ها، هم از لحاظ زمان پاسخگویی و هم از جهت مقدار پاسخ، آزادی کامل دارد. یکی از مهم ترین مشکلات این دسته از سؤالات ذهنی بودن نمره گذاری آن هاست. بنابراین، صرفاً زمانی از این دسته سؤالات استفاده کنید که برای

۱۱. گزارش نویسی

گزارش به دو صورت کمی و کیفی قابل تهیه است و حتماً نباید شامل یک سلسله آمارهای خشک باشد. این ابزار برای توضیح رویدادها به کار می‌رود. نکته‌ی مهم آن است که گزارش، درست بعد از روی دادن واقعه نوشته شود و همچنین، توضیح گزارش از تفسیر دانش آموز جدا شود.

۱۲. مصاحبه

ابزار قدرتمندی برای جمع‌آوری اطلاعات و عکس‌العمل یادگیرنده‌هاست. دانش‌آموزان سؤالات خود را براساس مبحث مورد نظر فهرست می‌کنند و پس از تکمیل و استخراج پاسخ‌ها، گزارشی را می‌نویسند.

۱۳. پرسشنامه

همانند مصاحبه است، با این تفاوت که پاسخ‌دهنده خود به پرسش‌ها پاسخ می‌دهد.

۱۴. عملکرد در موقعیت شبیه‌سازی شده

۱۵. آزمون شناسایی

۱۶. نمونه‌ی کار

توضیح کامل این سه نمونه سؤال در کتاب اندازه‌گیری پیشرفت تحصیلی دکتر سیف آمده است، در نتیجه، از توضیح بیش‌تر خودداری می‌شود. لازم به ذکر است، ابزارهای سنجش مستمر محدود نیستند و معلمان محترم، حسب مورد و براساس تجربه‌های خود می‌توانند، انواع دیگری را به این فهرست اضافه کنند.

* کارشناس مسئول اداره کل سنجش و ارزیابی تحصیلی

منابع

۱. سیف، علی‌اکبر. ۱۳۷۶. روش‌های اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی. نشر دوران. تهران.
۲. موسوی، فرشته. ۱۳۸۳. چهار گام اساسی در ارزشیابی پیشرفت تحصیلی. انتشارات نشر عابد.

In Fide the elick Box Poulelick and Dylilwiliam

جنبه‌ی مهم این ابزار آن است که به دانش‌آموزان کمک می‌کند، فرایند کار خود را بازتاب دهند و آنچه را که برای بهبود کار می‌توانند انجام دهند، مشخص کنند.

۵. تحقیق

عبارت است از مطالعه‌ی یک موقعیت یا توسعه‌ی عمل داخلی آن. جنبه‌ی ضروری تحقیق، شامل تمرکز بر موضوع یا سؤالات مبتنی بر عمل است که می‌توان روی آن‌ها کار کرد. متأسفانه در اکثر مدرسه‌های ما، کپی مطالب از اینترنت را تحقیق می‌نامند که معلمان باید به خطرهای آنی این طرز برخورد توجه داشته باشند.

۶. اندازه‌گیری

ابزار دیگری برای ارزشیابی مستمر مبتنی بر عملکرد، و مستلزم انجام یک فعالیت است. معمولاً هم با آزمایش همراه است.

۷. نمایش

در این روش، دانش‌آموزان می‌توانند دانش تازه آموخته شده را به صورت مهارت‌های تازه نشان دهند.

۸. برگه‌ی یادداشت

سریع‌ترین ابزار ارزشیابی مستمر است که به زمان مجزا برای برگزاری نیاز ندارد؛ چرا که پاسخگویی دانش‌آموزان را در جریان آموزش معلم به همراه دارد. معلم به وسیله‌ی آن، سریع‌ترین بازخورد را از کلاس می‌گیرد و نتیجه را به کلاس باز می‌گرداند. از طریق این برگه معلم متوجه می‌شود که: ویژگی کلاس چه بوده است؟ چه نکاتی گیج‌کننده، و چه نکاتی جذاب بوده‌اند؟

۹. اظهار نظر

به دو صورت کتبی و شفاهی انجام می‌شود. به وسیله‌ی این ابزار معلم می‌تواند، به میزان عمق و نحوه‌ی سازماندهی و درونی شدن مطالب آموزش داده شده یا نشده پی‌ببرد و تا حد امکان، در جهت تثبیت و یا جایگزین کردن این مطالب اقدام کند.

۱۰. آزمون کتبی - عملکردی

نگارنده توجه مخاطبان خود را در مورد این نوع آزمون‌ها، به طرح تیمز (TIMSS) جلب، و از ارائه‌ی توضیح بیش‌تر خودداری می‌کند.